

Małek, Janusz

"Preussischer Einfluss auf die Reformation Schwedens. Ein Beitrag zur preussisch-schwedischen Geschichte in den 20-er Jahren des 16. Jahrhunderts", Gottfrid Carlsson, 1952 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 288-289

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z dziesięciu rozdziałów (*Elternhaus und Jugend; Heiratsverhandlungen; Die Königsberger Hochzeit; Der Hofstaat der Herzogin; Die Hofhaltung; Die Herzogin von Preussen; Beziehungen zu anderen Fürsten; Die Persönlichkeit; Die Kinder; Tod und Bestattung*) najlepszymi są rozdziały: czwarty, piąty, szósty oraz ósmy, w których bardzo dobrze zaznaczono indywidualność księżnej.

Tadeusz Grygier

Gottfrid Carlsson, *Preussischer Einfluss auf die Reformation Schwedens. Ein Beitrag zur preussisch-schwedischen Geschichte in den 20-er Jahren des 16. Jahrhunderts*, Beiträge zur deutschen und nordischen Geschichte, Festschrift Otto Scheel, 1952, ss. 36—48¹.

Niewielki rozmiarami artykuł Carlssona opublikowany przed 13 laty nie został dotąd odnotowany przez naszą naukę, chociaż porusza on bardzo istotny wycinek z dziejów związków krajów nadbałtyckich, a mianowicie wpływy Prus Książęcych na przebieg reformacji w Szwecji na tle stosunków politycznych między tymi krajami w 20 latach XVI wieku. Autor wykorzystał archiwa szwedzkie i zbiory b. archiwum królewieckiego, w tym czasie, kiedy znajdowało się ono jeszcze w Goslarze.

Szwecja była pierwszym królestwem, które poddało się wpływowi luterskim. Początki zerwania z papieżem miały miejsce w 1524 r., rzeczywiste natomiast zerwanie z Rzymem nastąpiło na sejmie w Westeras w 1527 r. Na przyjęcie reformacji w Szwecji miały pewien wpływ Prusy Książęce — pierwsze luterskie państwo w świecie. Stosunki polityczne szwedzko-pruskie za czasów Albrechta, jako wielkiego mistrza, układały się nieprzyjaźnie. Prusy Zakonne pozostawały wówczas w przymierzu z Danią przeciw Szwecji, w odwet za co, wiosną 1523 r. Gustaw Waza zarządził blokadę państwa zakonnego. Po obaleniu zaprzyjaźnionego z Albrechtem Christiana II w 1523 r., Albrecht próbował go ponownie osadzić na tronie z pomocą kaprów Sörena Norby, władcy na wyspie Gotland. Kupcy królewieccy dostarczający żywność i uzbrojenie na Gotland spotykali się z kontrakcją Szwedów, którzy paraliżowali handel w tej strefie Bałtyku.

W tej sytuacji Królewiec domagał się od Albrechta zawarcia pokoju ze Szwecją, zwłaszcza, iż rozeszły się wieści o planowanym ataku Szwedów wspólnie ze Żmudzinami na Kłajpedę i Sambię. Skłonił się wreszcie do tego Albrecht, zrywając równocześnie z Norbym. Ostatecznie 9 sierpnia 1525 r. zawarto układ między Królewcem (nie Prusami Książęcymi) a Szwecją gwarantujący rozejm do 29 września 1526 r. Zbliżenie ze Szwecją było wynikiem zmienionej sytuacji politycznej księcia Albrechta po sekularyzacji Prus Książęcych.

Dalsze rokowania z Szwecją nastąpiły w lipcu 1526 r. w Sztokholmie. Stronę pruską reprezentował pisarz Starego Miasta Królewca Kasper Plattner i sekretarz kancelarii książęcej, Jerzy Rudolf, stronę szwedzką archelektus Jan Magnus.

4 sierpnia 1526 r. zawarto traktat pokojowy między Szwecją a Królewcem, do formalnego rozejmu jednak nie doszło. Albrecht ratyfikował układ 5 października 1526 r., a Gustaw Waza 8 stycznia 1527 r.

¹ Książki, w której opublikowano artykuły, nie odnalazłem w Polsce, korzystałem więc z odbitek sporządzonych metodą xerox, dzięki uprzejmości kolegi historyka stud. mag. Jörgena Steena Jensena z Kopenhagi, za co mu serdecznie dziękuję.

Posłowie pruscy przywieźli ze Sztokholmu do Prus I wydanie *Nowego Testamentu* w przekładzie szwedzkim i prawdopodobnie pomagali tam w przygotowaniu II wydania. Księcia Albrechta powiadomiono o luterskich poglądach religijnych króla szwedzkiego. Wnet po powrocie Rudolf przesłał Gustawowi Wazie szereg książek i druków ewangelickich m.in. pisma Jana Schwarzenberga, niewątpliwie do przetłumaczenia na język szwedzki.

W 1527 r. Albrecht posłał znów Rudolfa w celu zawarcia sojuszu ze Szwecją. Akta poselstwa nie zachowały się, najprawdopodobniej do sojuszu nie doszło. Natomiast pobyt Rudolfa niewątpliwie wycisnął swoje piętno na postanowieniach sejmiku reformacyjnego w Westeras w 1527 r. Pytano go tam zapewne, jak przeprowadzono reformację w Prusach Książęcych i widocznie zastosowano w praktyce jego wyjaśnienia skoro biskupi szwedzcy rzekli się władzy świeckiej za przykładem biskupa sambijskiego Jerzego Polentza oraz skoro ordynacja kościelna szwedzka z czerwca 1527 r. w wielu punktach przypominała ordynację kościelną z 10 grudnia 1525 r. w Prusach Książęcych.

W ten sposób, zdaniem Carlssona, Prusy Książęce wpływały na przebieg reformacji w Szwecji.

Dalsze badania nad tą interesującą problematyką zostały przedstawione na ostatnim kongresie nauki historycznej w Sztokholmie, o czym pisałem już na łamach „Komunikatów”².

Janusz Małek

Stephan Dolezel, *Herzog Albrecht und die polnische Königswahl*, Zeitschrift für Ostforschung, 13 Jg. 1964, H. 3, ss. 478—489.

Autor artykułu przygotowuje dysertację doktorską na temat zależności lennej Prus Książęcych od Polski w okresie rządów księcia Albrechta. Poza tym Dolezel pracuje nad wydawnictwem traktatów międzynarodowych Prus Książęcych w XVI wieku. Omawiany artykuł powstał na marginesie tych większych prac, dotyczy on udziału księcia Albrechta w elekcji królów polskich. Ostatnie słowo w nauce odnośnie tej sprawy należało dotąd do prof. Vetulaniego¹. Artykuł Dolezela wprowadza pewne korektury w oparciu o archiwalia getyńskie (dawne królewieckie), do których nie miał dostępu Vetulani w czasie pisania rozprawy o lennie pruskim. Vetulani przyjmował datę 1531 r. za punkt, od którego Albrecht rozpoczął protestować przeciw niedopuszczeniu go do elekcji Zygmunta Augusta, natomiast Dolezel dowodnie wykazuje, że ks. Albrecht złożył protest 5 dni po koronacji Zygmunta Augusta, tj. już 25 lutego 1530 r. Archiwalia królewieckie pozwoliły więc, jak się wydaje, zakończyć spór kilku badaczy o początek starań księcia Albrechta o dopuszczenie go do udziału w elekcjach królów polskich. Albrecht co prawda, według art. 14 traktatu krakowskiego z 1525 r., miał zapewnione pierwsze miejsce obok króla na sejmach, zjazdach itd., ale nie było tam *expressis verbis* napisane, iż ma on prawo do udziału w elekcjach królów polskich. Wykorzystała tę niejasność artykułu strona polska i nie zaprosiła Albrechta na elekcję Zygmunta Augusta, a później po interwencji samego księcia w Krakowie w lutym 1530 r. ustami Tomickiego zbijała argumenty

² Rec. W. Hubatsch, *Protestantische Fürstenpolitik in den Ostseeländern*, w „Komunikatach Mazursko-Warmińskich”, 1961, nr 4, ss. 615—617.

¹ A. Vetulani, *Lenno pruskie. Od traktatu krakowskiego do śmierci księcia Albrechta 1525—1568. Studium historyczno-prawne*, Kraków 1930, ss. 123 i n.